

Warszawa, dnia 20 lutego 2025 r.

**Szanowny Pan
Dr inż. Marcin Kulasek
Minister nauki
i szkolnictwa wyższego**

Stanowisko Konferencji Rektorów Akademii Wychowania Fizycznego ws. ewaluacji jakości działalności naukowej za lata 2022-2025

Zbliżająca się ewaluacja jednostek naukowych w 2025 roku stanowi wydarzenie kluczowe dla kształtu polskiej nauki i jej dalszego rozwoju. Proces ten ma ogromne znaczenie dla funkcjonowania uczelni wyższych, przyznawania środków na badania, a także budowania prestiżu instytucji naukowych na arenie międzynarodowej. System oceny działalności naukowej powinien przede wszystkim wspierać realizację ambitnych projektów badawczych, pobudzać innowacyjność i zwiększać międzynarodową rozpoznawalność polskich naukowców. Jego zadaniem powinno być także wzmacnianie pozycji polskiej nauki na arenie światowej, a w konsekwencji – przyczynianie się do rozwoju gospodarczego i społecznego kraju. Szczególne znaczenie dla polskiego społeczeństwa i gospodarki ma ewaluacja w dyscyplinie nauk o kulturze fizycznej, która obejmuje zagadnienia związane z szeroko pojętym zdrowiem publicznym, profilaktyką chorób cywilizacyjnych oraz wsparciem dla profesjonalnego i amatorskiego sportu. Dyscyplina ta dynamicznie się rozwija, czerpiąc z osiągnięć nauk medycznych, psychologicznych i pedagogicznych, co wymaga podejścia ewaluacyjnego, które uwzględnia jej interdyscyplinarny charakter.

Niestety, zdaniem Konferencji Rektorów Akademii Wychowania Fizycznego, obowiązujący system ewaluacji budzi poważne wątpliwości, a liczne kontrowersje związane z jego realizacją mogą sprawić, że wyniki oceny nie będą rzetelne i nie odzwierciedlą rzeczywistego poziomu nauki w Polsce. Analiza ewaluacji przeprowadzonej za lata 2017–2021 ujawniła liczne mankamenty obecnego systemu oceny, które w istotnym stopniu zniekształciły rzeczywisty obraz polskiej nauki. Do kluczowych problemów należą:

- Brak różnicowania jednostek – jednakowe kryteria dla instytutów badawczych i uczelni badawczo-dydaktycznych.
 - Niewłaściwe kryteria oceny pracowników – system narzuca te same wymagania pracownikom badawczym i badawczo-dydaktycznym, nie uwzględniając różnic w ich obowiązkach.
 - Preferowanie małych jednostek naukowych – system premiuje ośrodki z niewielką liczbą badaczy, co może prowadzić do nieadekwatnej oceny większych ośrodków.
-

- Optymalizacja kosztem rzetelności – system oceny daje możliwość prowadzenia nieetycznych praktyk publikacyjnych, reorganizacji etatów, manipulacji wskaźnikami.
- Wątpliwa jakość wykazu czasopism, obecność i brak jasnej definicji czasopism drapieżnych – arbitralne zmiany punktacji i włączanie czasopism o niskiej jakości, punkty za publikacje w periodykach o złej reputacji i generujących wysokie koszty publikacyjne.
- Nadprodukcja publikacji – system sprzyja mnożeniu publikacji kosztem ich jakości.
- Brak premiowania wybitnych osiągnięć – prestiżowe publikacje i granty oraz osiągnięcia o przełomowym znaczeniu nie znajdują wystarczającego odzwierciedlenia w systemie punktowym.
- Rozbieżność z rankingami międzynarodowymi – wyniki ewaluacji nie odzwierciedlają globalnej pozycji uczelni.
- Wysokie koszty ewaluacji – konieczność optymalizacji wyników generuje zbędne wydatki związane zakupem systemów oraz wymaga szerokich działań administracyjnych.

Obawy budzi również fakt, że w ramach trwającej oceny za lata 2022–2025 sytuacja ta może się powtórzyć, a nawet ulec pogłębieniu. W naszej opinii zasady ewaluacji określone w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce nie tylko nie sprzyjają realizacji strategicznych celów polityki naukowej państwa, ale wręcz generują problemy systemowe. Wprowadzają mechanizmy sprzyjające krótkoterminowym, często pozornym korzyściom związanym z przyznawaną kategorią naukową, co skutkuje niewłaściwymi decyzjami zarządczymi i działaniami niepożądanymi z punktu widzenia długofalowego rozwoju nauki. Tym samym, istnieje ryzyko, że w wyniku przeprowadzonej na obowiązujących zasadach oceny nie zostaną osiągnięte kluczowe cele ewaluacji, takie jak poprawa jakości badań, eliminowanie barier utrudniających postęp badawczy, wzrost międzynarodowej konkurencyjności uczelni oraz efektywne wykorzystanie środków publicznych.

W naszej ocenie, ewaluacja, zamiast służyć jako narzędzie diagnozy i doskonalenia, stała się instrumentem sankcyjnym, którego skutki mogą być szkodliwe dla dalszego rozwoju polskiej nauki. Szczególnie niepokojący jest fakt, że wyniki ewaluacji mogą w znacznej mierze zależeć od działań technicznych i manipulacji. Obawy przed obniżeniem w wyniku oceny kategorii naukowej mogą skutkować stosowaniem praktyk mających na celu „optymalizację” wyników oceny, takich jak przenoszenie pracowników na etaty dydaktyczne w celu zmniejszenia liczby osób objętych ewaluacją, operowanie oświadczeniami w publikacjach, oraz celowe dopisywanie pracowników do dyscyplin, które nie podlegają ocenie, aby zredukować liczbę wymaganych slotów publikacyjnych. Praktyki te, które prowadzą do zniekształcania rzeczywistego obrazu działalności badawczej, były szeroko komentowane w środowisku akademickim oraz w przestrzeni publicznej, budząc liczne wątpliwości co do wiarygodności wyników ewaluacji.

Wielokrotnie, w różnych gremiach podkreślano, że obecna metoda oceny promuje liczbę publikacji kosztem ich jakości, co prowadzi do zjawiska „punktozy” i nadprodukcji prac naukowych, których rzeczywisty wkład w rozwój wiedzy jest marginalny. Szczególne kontrowersje budzi lista czasopism uwzględnianych w ewaluacji, której kształt ulegał częstym i nieprzewidywalnym zmianom, wzbudzając wątpliwości pod kątem transparentności i zgodności

z międzynarodowymi standardami oceny badań naukowych. Co więcej, mechanizm finansowania publikacji sprzyja nieetycznym praktykom, takim jak publikowanie w fabrykach artykułów (*paper mills*) w ramach, których grupa osób, tworzy manuskrypty i publikuje masowo słabej jakości badania lub fałszywe wyniki m.in. w celu zwiększenia własnych wskaźników naukometrycznych. Nierzadko prace te publikowane są w drapieżnych czasopismach (*predatory journals*), co skutkuje niewłaściwym wykorzystaniem znacznych środków publicznych. Dodatkowo, skomplikowana formuła oceny dorobku naukowego i przeliczania punktacji za publikacje sprawia, że wielu pracowników naukowych nie w pełni rozumie zasady ewaluacji, co rodzi frustrację i poczucie niesprawiedliwości. Tym samym, zamiast wspierać naukowców w osiąganiu doskonałości badawczej, ocena jednostek staje się dla nich źródłem presji i niepewności, co prowadzi do podejmowania działań nastawionych nie na realny rozwój nauki, lecz na maksymalizację wyników ewaluacyjnych. Przejawia się to zarówno w decyzjach strategicznych podejmowanych przez kierownictwo uczelni, jak i w działaniach samych naukowców, którzy – w obawie przed negatywnymi konsekwencjami – koncentrują się na spełnianiu formalnych wymagań systemu, a nie na faktycznym wkładzie w rozwój nauki.

W poprzedniej ewaluacji nauki o kulturze fizycznej osiągnęły bardzo dobry wynik, uzyskując wysoką średnią liczbę punktów w tzw. slocie publikacyjnym, oscylującą w granicach 100 pkt. Konsekwencją tego jest obecna presja na utrzymanie dotychczasowego rezultatu, co wymusza na pracownikach publikowanie w wysoko punktowanych czasopismach o wartości co najmniej 140 pkt. Jak wspomniano, często są to periodyki wiążące się z bardzo wysokimi kosztami publikacyjnymi, które nie zawsze idą w parze z jakością naukową i rzetelnym procesem recenzyjnym. Badacze z obszaru nauk o kulturze fizycznej coraz częściej stają przed dylematem między dostępnością finansową, a spełnieniem wymogów ewaluacyjnych. Dodatkowo, obowiązujący system w istotnym stopniu ogranicza rozwój młodych naukowców, którzy już na wczesnym etapie kariery poddawani są silnej presji publikacyjnej. Wymaga się od nich szybkiego dostosowania do zasad ewaluacyjnych, które często są dla nich niejasne i nieintuicyjne. Zamiast stopniowego zdobywania doświadczenia i budowania solidnego dorobku naukowego, młodzi badacze zmuszeni są do uczestnictwa w wyścigu publikacyjnym, którego reguły premiąją nie zawsze najbardziej wartościowe prace, lecz te, które wpisują się w algorytm oceny. To nie sprzyja rzetelnemu i zrównoważonemu rozwojowi nauki.

Kolejną wadą systemu jest preferowanie małych jednostek naukowych kosztem większych, co skutkuje znaczącymi nierównościami, zwłaszcza w dyscyplinach takich jak nauki o kulturze fizycznej, w których liczba ocenianych podmiotów jest stosunkowo nieduża. W tym przypadku, algorytm systemu ewaluacji promuje instytucje z niewielką liczbą pracowników w liczbie N , a w połączeniu z możliwością zatrudniania pracowników na część etatu może prowadzić do niesprawiedliwości w ocenie. W wielu przypadkach w jednostkach mniejszych zatrudniani są naukowcy, którzy stopnie i tytuły zdobywali w Akademii Wychowania Fizycznego, co może dodatkowo wpływać na różnice w ocenie i budzić kontrowersje. Obowiązujący system ewaluacji prowadzi także do niezdrowej rywalizacji pomiędzy jednostkami naukowymi w ramach tej samej dyscypliny, zamiast sprzyjać współpracy i wymianie wiedzy. W szczególności w naukach o kulturze fizycznej, gdzie interdyscyplinarność i współpraca między uczelniami

mają kluczowe znaczenie dla efektywności badań, taki model oceny może hamować rozwój i ograniczać potencjalne innowacje.

Dodatkowo, wątpliwości budzi również mechanizm oceny praktycznego wpływu badań na gospodarkę i społeczeństwo, który jest niedostatecznie sprecyzowany i w wielu przypadkach niesprawiedliwie premiuje wybrane dyscypliny kosztem innych. Ponadto, obecne zasady przyznawania kategorii naukowych nie uwzględniają specyfiki poszczególnych dziedzin, co skutkuje sztucznym podziałem i oceną bazującą na jednolitych, lecz nieadekwatnych kryteriach.

Należy podkreślić, że wskazane powyżej problemy stanowią jedynie przykłady i wycinek obszarów, w których system ewaluacji nie funkcjonuje w sposób optymalny. W obliczu powyższych problemów konieczne jest podjęcie działań legislacyjnych, które poprawią obecną sytuację i zagwarantują, że ewaluacja rzeczywiście przyczyni się do podniesienia poziomu polskiej nauki.

Wobec wskazanych problemów i niedoskonałości związanych z obecnym systemem oceny, **rekomendujemy rozważenie dwóch możliwych rozwiązań**. Pierwszym jest rezygnacja z przeprowadzenia ewaluacji za lata 2022-2025 przy jednoczesnym zachowaniu kategorii naukowych przyznanych dyscyplinom w wyniku ewaluacji za lata 2017-2021 i przesunięcie oceny do czasu wprowadzenia gruntownych zmian i poprawę systemu oceny. Drugim rozwiązaniem jest przeprowadzenie ewaluacji w formie sprawozdawczości z działalności jednostek naukowych za lata 2022-2025, jednak z gwarancją utrzymania przez instytucje dotychczasowych kategorii naukowych, co pozwoliłoby na dokonanie analizy funkcjonowania uczelni, bez ryzyka niesprawiedliwego obniżenia ich oceny.

Zdaniem Konferencji Rektorów Akademii Wychowania Fizycznego, aby system ewaluacji skuteczniej wspierał rozwój nauki, zapewniał rzetelną ocenę jakości badań oraz sprzyjał współpracy między jednostkami naukowymi, konieczne są zmiany, wśród których można wyróżnić:

- **Wydłużenie okresu ewaluacji z 4 do 6 lat**, pozwalające na dokładniejszą analizę rzeczywistego wpływu badań, zmniejszające presję na publikowanie i wypełnienie limitów oraz umożliwienie prowadzenia bardziej ambitnych projektów badawczych.
 - **Zmiana proporcji ocenianych kryteriów** poprzez zwiększenie roli wpływu osiągnięć naukowych na społeczeństwo i gospodarkę, a także znaczenia jakości badań i ich realnej użyteczności, pod warunkiem zachowania obiektywności i transparentności oceny.
 - **Ograniczenie nagłych i nieprzewidywalnych zmian punktacji czasopism** poprzez ogłaszanie przez ministra właściwego dla nauki i szkolnictwa wyższego wykazu czasopism punktowanych obowiązującego w danym roku kalendarzowym tylko raz, maksymalnie do końca stycznia danego roku,
 - **Wdrożenie oceny czasopism naukowych opartej na uznanych wskaźnikach międzynarodowych** (np. IF, CiteScore) zapewniające większą przejrzystość oraz ograniczenie manipulacji punktacją, umożliwiające bardziej obiektywną i rzetelną ocenę wartości publikacji.
-

- **Wyłączenie z ewaluacji czasopism drapieżnych** pozwalające na eliminację niskowartościowych publikacji, ochronę naukowców przed nieuczciwymi wydawcami oraz efektywniejsze wykorzystanie środków publicznych przeznaczonych na badania.
- **Premiowanie współpracy między uczelniami i jednostkami badawczymi** zamiast promowania rywalizacji, przyczyniające się do lepszego przepływu wiedzy, zwiększenia innowacyjności i bardziej efektywnego wykorzystania zasobów badawczych.
- **Dostosowanie kryteriów ewaluacji do specyfiki jednostek badawczych i dydaktycznych** pozwalające na uwzględnienie różnic między instytutami badawczymi a jednostkami akademickimi oraz wielkości instytucji, a także różnych zakresów obowiązków pracowników badawczych i badawczo-dydaktycznych. Umożliwi to sprawiedliwszą ocenę ich efektywności i uniknięcie sytuacji, w której wymagania wobec pracowników nie są zgodne z ich rzeczywistymi obowiązkami.
- **Eliminację możliwości mechanicznej optymalizacji wyników** wpływającej na ograniczenie zjawiska sztucznej poprawy wskaźników, np. poprzez przenoszenie pracowników między dyscyplinami czy redukcja liczby badaczy w celu podniesienia wyniku oceny.
- **Zwiększenie transparentności i uproszczenie procesu ewaluacji** pozwalające na określenie jasnych i stabilnych kryteriów oceny, opartych na międzynarodowych standardach. Zmianom tym powinno towarzyszyć ograniczenie zbędnych obowiązków administracyjnych nakładanych na naukowców oraz redukcja kosztów ewaluacji poprzez uproszczenie procedur i eliminację konieczności wdrażania rozwiązań technicznych ukierunkowanych na optymalizację wyniku punktowego.

Podsumowując, w opinii Konferencji Rektorów Akademii Wychowania Fizycznego, obecny system ewaluacji nie gwarantuje rzetelnej oceny dorobku naukowego i nie sprzyja rozwojowi polskiej nauki. Zamiast promować jakość i innowacyjność, ogranicza autonomię uczelni i jednostek naukowych, wymuszając podporządkowanie się sztywnym i nie zawsze adekwatnym kryteriom. Konieczne jest zatem zaniechanie lub modyfikacja oceny działalności naukowej jednostek za lata 2022-2025, której towarzyszyć będzie podjęcie pilnych działań zmierzających do reformy systemu, tak aby ocena jednostek naukowych rzeczywiście przyczyniała się do wzrostu jakości badań oraz poprawy konkurencyjności polskich uczelni na arenie międzynarodowej.

Z poważaniem

Prof. dr hab. Bartosz Molik
Przewodniczący Konferencji Akademii Wychowania Fizycznego